

Секція 1. Філософське осмислення феномену техніки

УДК 001.12

В.Волянський, Т. Чоп

Тернопільський національний університет ім. І.Пулня (Україна)

АКСІОЛОГІЯ ТЕХНІКИ

V. Volianskyi, T. Chop

AXIOLOGY OF TECHNOLOGY

Філософські проблеми взаємовідношення техніки та людини на сьогоднішній день є більше, ніж актуальними. «Антропологічний поворот» в філософії техніки та науки провокує обговорення питань технічного світосприйняття саме в контексті ціннісного підходу. Цінності визначають прийняття рішень: чим більше цінність розповсюджена в суспільстві, тим з більшою вірогідністю будуть прийматись рішення саме на її користь, і це стосується як рівня держави, так і звичайного, побутового процесу. Самі цінності базуються на генетично заданих програмах: цінність роду, самозбереження, розмноження, потребі в задоволенні. Цікаво, що в різних культурах та суспільствах можуть превалювати ті чи інші типи цінностей.

Цінності мають здатність до еволюціонування, зміни в ході історичного процесу. Можуть виникати нові цінності та ускладнюватись старі, адже людство стає більш вимогливим та вибіркоким у своїх перевагах.

З точки зору Турчинова А.: «Цінності конкурують за людську свідомість. Домінуюча цінність перетворюється в ідеологію. Ідеології в більшій мірі зацікавлені в саморозповсюдженні, ніж в реалізації вихідної цінності, вони пов'язують цінності і геополітику» [1].

В.І. Плотніков виділяє чотири типи цінностей виходячи з рівня в системі суспільних взаємин, де перший тип ціннісних орієнтацій характеризується індивідуальною значущістю і орієнтацією людини на саму себе; для другого типу властива орієнтація на найближче оточення суб'єкта; третій тип ціннісних орієнтацій поширюється на сферу міжгрупових відносин між людьми, а четвертий формується навколо універсально значущих орієнтирів, що мають родовий сенс [2]. Викликані цінності наповнюють культурний простір, включаючись в процес конструювання технічної реальності.

Особливе значення в дослідженні техніки належить філософії техніки, де аналізується її природа, функції та структура, проводиться техногенезис і перспективи розвитку. Техніка розуміється як система артефактів, спрямованих на перетворення довкілля, тобто розглядається як засіб для задоволення потреб виробництва.

В ході еволюції культури відбувається формування світу технічних систем. Суспільство, яке створило систему технічних засобів, з одного боку, поступово відокремлюється від природи, з іншого боку, набуває залежності від природних багатств. Так, поступово в філософії техніки формуються концепції технічного оптимізму і технічного песимізму.

Технічний оптимізм характеризується ідеалізацією техніки, впевненістю у технічному розвитку як єдино можливому способі досягнення соціального прогресу. «Приборкуючи сили природи, людина змогла утвердитись у ролі творця так званої другої природи, штучного середовища у вигляді різних артефактів, які робили життя людини зручнішим та комфортнішим» [3]. Таким чином, техніка в оптимістичному руслі не лише визначає умови людського існування, але й звільняє її від первісної залежності – залежності від природи. Проте, представники технологічного песимізму одразу звертаються увагу на іншу сторону проблеми, впадання людини у іншу крайність – тотальну залежність від самої техніки. Технічний песимізм схильний до

Секція 1. Філософське осмислення феномену техніки

демонізації та містифікації техніки. На думку К. Ясперса: «Техніка радикально змінила життя людини щодо оточуючого її середовища, насильно перемістила трудовий процес і суспільство у сферу масового виробництва, перетворила все існування в дію певного технічного механізму, а всю планету – в єдину фабрику» [4]. Ж. Еллюль загалом зазначає, що наше прагнення буди незалежним від природи в своєму захопленні технікою перетворилось на додаток до техніки.

Звичайно, людство змінюється технікою. Воно стає більш раціональним, автономним, неподільним та універсальним. Попри те, воно також набуває рис деперсоніфікації та маніпулятивності, оскільки тотально залежне від неї.

Цінності визначають напрямок розвитку та способи застосувань технологій. При цьому, якщо розвиток технологій залежить також від попереднього стану технічної і економічної бази, то застосування технологій майже повністю визначається цінностями. Цінності за своєю природою консервативні. Вони відстають від розвитку технологій приблизно на 30-50 років. Нові відкриття та можливості спочатку, як правило, приймаються вороже (можливість космічних польотів в першій половині ХХ століття, наркоз в середині ХІХ століття)» [1].

Важливо розуміти, що зростання технологічного масиву вимагає вироблення все більш складної системи цінностей та контролю, обмежень. Якщо ж певні суспільства не встигають своєчасно адаптуватись до процесів технологічного прогресу, це викликає процеси застою чи невідповідності (як у випадку з генетикою в Радянському Союзі). Система цінностей впливає на хід прогресу, оскільки визначає інвестування тих чи інших проектів, або їх занепад.

Як уникнути деструктивного впливу техніки на долю людства з точки зору аксіології? Визначити основним трендом сучасного світу найбільшу цінність – людське життя та життя загалом. Ця цінність автоматично зачіпляє собою потребу та вимогу у зниженні рівня насилля, формування гуманістичної культури безпеки, концепції планетарної турботи та прагнення до продовження життя. Оцінка можливості створення техніки, Штучного інтелекту та його модифікацій без врахування ціннісного фактору призведе до народження ворожих до життя техноформ. Натомість, означені ціннісні пріоритети дадуть зелене світло розвитку біомедичним технологіям, екозберігаючим та примножуючим різновидам та іншим процесам.

Література

1. Турчин А.В. Футурология. XXI век: бессертие млм глобальная катастрофа? – Москва: Бином, 2013. - С.82;
2. Плотников С. Г., Шперлинь А. В. Различия ценностных ориентаций в зависимости от уровня субъективного экономического благополучия // Вестн. Том. гос. ун-та. 2014. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/razlichiya-tsennostnyh-orientatsiy-v-zavisimosti-ot-urovnya-subektivnogo-ekonomicheskogo-blagopoluchiya>.
3. Чорноморденко І. В. Теоретико-методологічні засади становлення, розвитку та трансформації філософії техніки в епоху глобалізації / І. В. Чорноморденко, Н. В. Качак // Гілея: науковий вісник. - 2016. - Вип. 105. - С. 225-229. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_105_61_227;
4. Лазутина Т. В. Философия техники: проблемы аксиологии технического мировосприятия // Теория и практика общественного развития. 2015. №20. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-tehniki-problemy-aksiologii-tehnicheskogo-mirovospriyatiya>.